

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/334785539>

İslami Finans Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme

Article · July 2019

CITATIONS

0

READS

25

1 author:

Buerhan Saiti

Istanbul Sabahattin Zaim University

191 PUBLICATIONS 639 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Islamic Crowdfunding: Fundamentals, Developments, and Challenges [View project](#)

Izu researcher [View project](#)

İslâmî Finans Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Buerhan Saiti

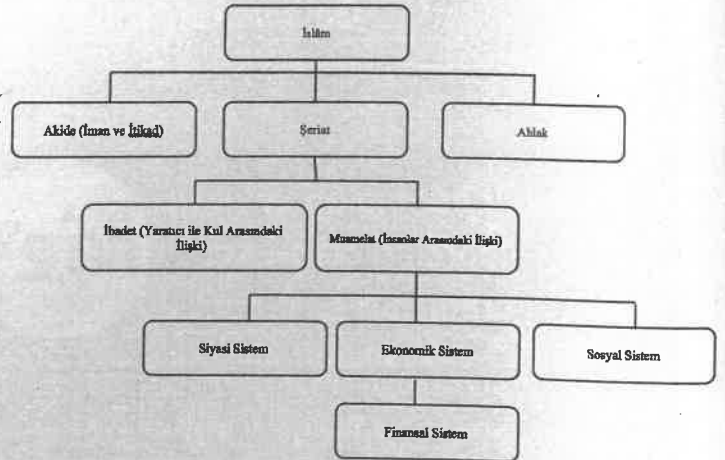
Uygurca'dan günümüz Türkçesine uyarlayan:
Abdullah Oğuz

Genelde İslâmî ekonomi ile İslâmî finans aynı kavram olarak görülüyor. Bir açıdan bakıldığında benzerlik olsa da İslâmî ekonomi ticaret, finans, maliye, yatırım gibi faaliyetlerin genel ifadesi olarak tarif edilebilir. Bu açıdan bakıldığında İslâmî finans, İslâmî ekonominin bir alt dalı olarak değerlendirilebilir. Bizim burada üzerinde duracağımız konu sadece İslâmî finans olacaktır.

Öncelikle İslâmî finansın İslâm'ın hangi alanında yer aldığını anlayalım. Elbette İslâmî finansın esası şeriatır. Müslümanların inancına göre İslâm dini, Allah'ın son Peygamber Hz. Muhammed (sas) aracılığıyla insanlara bildirdiği dindir. İslâm dini Müslümanların, bütün bireylerin, ailelerin, toplumların ve devletlerin, böylece bütün İslâm ümmetinin ekonomik koşullarının nasıl iyileştireceğini ve geliştireceğini göstermektedir.

Aşağıdaki 1 nolu grafik bize Müslümanların hayata bakışını, yani İslâmî finans işlerinde buldukları pozisyonu göstermektedir. Bu grafikten şunu anlıyoruz ki: İslâm, iman, şeriat kuralları ve ahlaktan oluşan 3 önemli temel üzerine kurulmuştur. İman, Müslümanların, inanç ve itikada müteallik meselelerini içerir. Örneğin, Allah'ın varlığına ve birliğine iman, peygamberimiz Hz. Muhammed'in (sas) son peygamber olduğuna iman gibi konular. Şeriat kuralları ise Müslümanların bu iman ve inanç dairesinde olmak üzere hayatımızdaki ameli faaliyetleri nasıl yapmaları gerektiğini öğretir. Ahlak işe bu ameli faaliyetlerin doğru hareket, doğru duruş ve ahlakî ölçüler ile yerine getirilmesini talep eder. Demek ki iman, şeriat ve ahlak birbirine sıkı sıkıya bağlıdır.

1. Grafik: Finans Sisteminin İslâm'daki Yeri

Biraz daha detaylı anlatacak olursak şeriat, ibadet ve muamelat olmak üzere iki kola ayrılır. İbadet insanların Allah'a ibadetlerini yani yaratıcı ile kul arasındaki ilişkiyi gösterir. Yani Allah'ın varlığına ve birliğine iman etme, namaz kılma, oruç tutma, zekât verme ve hacca gitme gibi işler. Muamelat ise insanların gündelik hayatlarındaki işleri, yani insanların birbirleri arasındaki ilişki üzerinde durur. Örneğin ekonomik, siyasi ve sosyal meseleler gibi. Ekonomik meseleler insanların gündelik hayatlarının önemli bir parçası olması sebebiyle ekonomik sistemde önemli bir yer tutmaktadır.

Bankacılık ve mali işler işte bu ekonomik sisteme dâhildir. Onun için İslâm'a uygun yaşamının yöntemi ve şeriat noktaı nazarından bakıldığında, insanlar kendilerinin bu banka ve mali işlere ait muamelelerini ekonomik sisteme bağlamakta, şeriata bağlamakta, İslâm'a bağlamakta ve son tahlilde Allah'a bağlamaktadır. İşte bu İslâmî finansın özüdür.

İslâm'a uygun yaşamının yöntem ve prensipleri uyarınca, İslâm hükümlerini başka bir deyişle kural ve prensiplerini Müslümanlara öğretmektedir. Bu kurallar ve değer yargıları insanlar tarafından oluşturulmuş değil, bizzat Allah tarafından gönderilmiş emirlerdir. Biz bunları şeriatın birincil kaynağı olan Kur'ân ve Sünnet'ten alıyoruz. Ondan başka icma, kıyas, istihsan, toplumun genel menfaati, içtihat ve örf adet gibi İslâm'ın ikincil kaynakları da var olup burada bunlara değinmeyeceğiz. Banka ve finans sistemi muamelat sisteminin bir parçası olması dolayısıyla biz ona şeriatın muamelata ilişkin kuralları açısından bakacağız.

İslâmî Finansla Batı Kaynaklı Finans Arasındaki Farklar

İslâmî finans sisteminin İslâm'daki yerini gördük. Peki, o zaman İslâmî finans ile Batı kaynaklı finansın ne tür farklılıkları var? Farklı bir anlatımla İslâmî finansın ne tür üstünlükleri var?

İslâmî finans sadece İslâmî bankacılık olmayıp İslâmî sermaye piyasası, İslâmî para piyasası, İslâmî borsa, İslâmî borç piyasası, İslâmî sigorta gibi sahaları kapsayan bir mali sistemdir.

Makro açıdan Batı mali sistemi, borç esasına üzerine ku-

Buerhan Saiti

1980'de Doğu Türkistan'da doğdu. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde, İslam Ekonomisi ve Finans Bölümü öğretim üyesidir. Bu görevinden önce, Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi İslâmî Bankacılık ve Finans Enstitüsü'nde tam zamanlı Dr. Öğr. Üyesi ve Doç. Dr. olarak ve Finans ve İslâmî Finans bölümlerinde iki yıl başkanlık yaptı. Kuala Lumpur Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde tam zamanlı İslâmî finans kıdemli öğretim görevlisi (2012-2017) olarak çalıştı. Bu süre içerisinde, Haziran 2015 ile Ağustos 2017 arasında misafir öğretim görevlisi olarak INCEIF Üniversitesi'nde görev yaptı. Yüksek lisansını İşletme alanında Malaya Üniversitesi'nde yaptıktan sonra doktora derecesini İslâmî Finans alanında AACSB tarafından akredite edilen INCEIF Üniversitesi'nden aldı. Doktora eğitimi esnasında Malezya Merkez Bankası / Uluslararası Şeriat Araştırmaları Akademisi bursuyla tamamladı. Genç bir akademisyen olarak 2 kitap, 6 kitap bölümü ve yaklaşık 50 hakemli dergide yayımlar (çoğu atıf-endeksli dergilerden oluşmaktadır) ve 35'ten fazla uluslararası ve ulusal konferansa katıldı. Yakın geçmişte TÜBA Genç Araştırmacı Üstün Başarı ödülü, dünyadaki En İyi %1'deki hakemler içinde yer alarak Publons Hakemlik ödülü ve Pakistan'da düzenlenen Dünya İslâmî Finans Formu'nda En İyi Çalışma ödülünü almaya hak kazandı.

ruludur. Bu borç sistemi sadece şahısları değil, toplumu hatta devleti borca batırır. Diğer bir deyişle: bir taraf yani borç veren taraf diğer taraftan yani borç alan taraftan hiçbir emek harcamadan fayda sağlar. Borç veren ile borç alan arasında sadece ve sadece bir tane sözleşme vardır. Bu sözleşme ise borç sözleşmesidir. Elbette borç sözleşmesi de faiz esasına göre düzenlenir. Demek istediğim şudur, burada faiz kaynaklı Müslümanlara

haram olan bir vasıta ile kâr oluşturuluyor. Başka bir açıdan paranın Batı sistemindeki yerinden bakıldığında para mal olarak değerlendiriliyor. Para parayla alınıp satılıyor. Örneğin, ben size 100 lirayı 110 liraya satıyorum. Siz bana belli bir süre sonra 110 lira geri vereceksiniz. Ben hiç emek harcamadan sadece borç vererek yani paranın zaman değeri aracılığıyla 10 lira kazandım. İşte Batı toplumunun değer yaratma yöntemidir.

Peki İslâmî finans sistemi nasıl çalışıyor? İslâmî finans bireylerin, toplumun ve devletin borca batmasının karşısında durur. İslâmî finans yardımlaşma, ortaklık, kâr zarar ortaklığı prensipleri ile borç ve borca batan toplum sistemine karşı gelmektedir. Borç sözleşmesi ile değil, yardımlaşma sözleşmesi, satın alma sözleşmesi ve mülazemet sözleşmesi aracılığıyla değer yaratır. Aşağıdaki tabloda İslâm'daki sözleşmeleri görebilirsiniz.

Sözleşme Türleri	Sözleşmeler
Yardımlaşma Sözleşmeleri	Müdârabe, Müşâreke
Satın Alma Sözleşmeleri	Murâbaha, Müsâveme, Teverruk, İnâ, Selam, İstisna
Mülâzemet Sözleşmeleri	Havale, Kefalet, Vekâlet, Kira

Şimdi paranın İslâmî finanstaki yerine bir bakalım. Para İslâmî finanstaki mal olmayıp sadece bir değişim aracıdır. Yardımlaşma noktasından bakıldığında ben size 100 lira verdiğimde siz ilk önce alım satım yaparsınız ve bu ticaret tamamlandıktan sonra gerçekleşen kâr ya da zarar pay edilir. Ticarî faaliyet açısından bakıldığında ben 100 liralık malı toptan alıp parça satarım satın aldığım maldan kâr da edebilirim zarar da edebilirim. Para kesinlikle ve kesinlikle bir değişim aracıdır o kadar.

Toplumun refahı açısından bakıldığında İslâmî finans, toplumun bütün sınıflarının beraber zenginleşmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bugünkü Batı bankaları sadece toplumun üst tabakalarına hizmet etmektedir. Örnek olarak Batı bankaları büyük ve güçlü şirketler ile küçük ve zayıf şirketler arasında haksızlık yapar. Büyük ve güçlü şirketler bankalardan kolaylıkla kredi alabilmektedir. Başka türlü anlatmak gerekirse zengin daha zengin olmakta, fakirler fakir kalmaktadır. Bu yüzden İslâmî finans toplumun refahına büyük katkı sağlamaktadır.

Gelir dağılımı açısından bakıldığında, İslâmî finans geliri paylaşmakla kalmayıp geliri zekât, sadaka, vakıflar ve miras gibi yöntemlerle tekrar dağıtmaktadır. Bu durumda zekât ve vakıflar aracılığıyla inşa edilen hastaneler ve okullar toplumun alt gelir grupları için hizmet ederek toplumun refahını artırır. Onun için gelirin tekrar paylaşımı İslâmî finansın diğer bir ayrıcalığı olarak değerlendirilir.

Mali sistemin sürdürülebilirliği ve dengeli olması açısından bakıldığında Batı'daki finansal aktörler sadece kâr elde etmeyi hedefleyip mali sistemin sürdürülebilirliği ve dengesiyle hiç ilgilenmezler. Örneğin 1998 yılındaki Güneydoğu Asya mali krizi ve 2007-2008 yıllarında Amerika'da yaşanan mali kriz, Batı mali sisteminin açgözlülüğünü, sahtekârlığını ve oyunlarını açığa çıkaran krizlerdir.

Özetlersek, makro açıdan Batı mali sistemi borç esasına dayanır. Parayı mal olarak görüp faiz vasıtasıyla zararı ve riski tek bir tarafa yükleyerek sadece kârı kabul edip zararı üstüne almayan bir sistemi ve toplumu şekillendirir. İslâmî finans ise yardımlaşma esasına göre kurulmuş olup parayı sadece değişim vasıtası yerine koyarak zarar ve riski eşit üstlenen bütün tarafların kârdan birlikte yararlandığı, toplumun tamamının refahı için hizmet eden ve geliri tekrar dağıtan, sürdürülebilir ve dengeli bir sistemi kurmaya çalışır.

Şimdi İslâmî finansın mikro açıdan üstünlüklerine bir göz atalım.

1. Faiz almak da vermek de kesinlikle yasaklanmıştır. Borç veren ile borç alan arasında önceden belirlenen faizli bir borç sözleşmesi olmamalıdır. Fakat taraflar ticaret sonuçlandığında kârın hangi oran üzerinden paylaşılacağını kararlaştırabilirler. Örneğin kârı yarı yarıya ya da 60-40 oranında bölüşeceğiz denebilir. Şunu belirtmemiz lazım ki İslâm borçlanmaya karşı değildir karşı olduğu şey borcun faizli olmasıdır. Borç faizsiz bir şekilde verilebildiği gibi ticarete endekslilik olarak da verilebilir. Örneğin murâbaha sözleşmesi, selam sözleşmesi ve istisna sözleşmesi gibi. Daha sonraki makalelerimde İslâmî sözleşmeleri tek tek izah edeceğim.
2. Garar (الغرر), yani belirsizliğe karşıdır. Garar, Arapça bir kelime olup ben onu 'belirsizlik' olarak aldım. Çünkü garar mülkiyet hakkı sahibinin belirsizliği,

İslâmî finans, İslâm'ın ahlaki prensiplerine dayanarak İslâm'daki sözleşme kurallarından yararlanarak borç esası üzerine kurulan Batı kaynaklı finansa yani onun can damarı olan faize, İslâm tarafından yasaklanan finansal araçlara yatırım yapılmasına karşıdır.

sözleşmenin akıbet ve sonucunun belirsizliği, satılan malın tesliminin zannî oluşu, sözleşmenin belirsizliği gibi durumları ifade ediyor. Örneğin gökte uçan kuşların satışı, doğmamış hayvan yavrusunun, sudaki balığın, olmamış meyve sebzenin satışı gibi. Onun için İslâmî finans sonucu belli olmayan, riskli işlere sermaye yatırılmasına karşıdır. Bu yolla düzenlenen sözleşmelerin açık ve belirli olmasını istemektedir.

3. Kumar ve kumar benzeri haksız ve orantısız kazanç karşıdır. Yoksa orantısız kazanç, kumar, tek taraflı kazanç sağlayan borçlanma araçları, gelir adaletsizliği gibi şeriatla yasaklanan fiiller yaygınlaşır. İşte bunun gibi yasaklanan fiiller nedeniyle, İslâm'ın mali sistemi temayüz ediyor. Bir tarafa fayda sağlayıp, diğer tarafa faydasız olan finansal araçlar, teorik olarak İslâm mali sisteminde yer alamaz. Orantısız kazanç sağlayan hisse işlemleri (kısa süreli satış usulü) ile hisse değişimi yapılamaz. Müslümanlar İslâm ortaklık sözleşmeleri aracılığıyla, sermaye koyan ile girişimciyi kâr ve zarara ortak sorumlu yaparak gerçek zenginlik yaratmaya çağırıyor.
4. Kâr ve zararı birlikte üstlenme İslâmî finansın kalbi olarak değerlendirilir. Bu aslında müdârabe ve ortaklığı esas alan sözleşmelerde asıl manasını bulur. Elbette borç ve alışverişe dayanan ticari faaliyetlerde alınan borç ve nisbî borçlar vadesinde eksiksiz olarak geri ödenir.
5. İslâmî finansdaki bütün işlemlerin belli bir mal veya hizmetin teslimini esas alması gereklidir. Yani hiçbir katma değer yaratmadan sadece parayı paraya satıp kâr eden, parayı mal olarak değerlendirip değer yaratan sistem değildir.
6. Hepimizin iyi bildiği gibi İslâmî finans içki, sigara, silah, domuz eti ve yan ürünleri, genelde İslâm dininin yasakladığı herhangi bir şeyi üreten yerlere yatırım yapmayı yasaklıyor.

7. İslâmî finans sözleşmeleri mülkiyet hakkının net olmasını emrediyor. Yani satıcının satıştan önce satacağı mala tam malik olması, mülkiyet hakkının net olması gereklidir.

Özetle İslâmî finans, İslâm'ın ahlaki prensiplerine dayanarak İslâm'daki sözleşme kurallarından yararlanarak borç esası üzerine kurulan Batı kaynaklı finansa yani onun can damarı olan faize, İslâm tarafından yasaklanan finansal araçlara yatırım yapılmasına karşıdır. İslâmî finansın kalbi olan kâr ve zararı birlikte üstlenme, mülkiyet hakkının net oluşu prensiplerine dayanarak toplum ve herkesin menfaatini ön planda tutarak adil ve doğru bir mali sistem kurmak için çaba sarf etmektedir.

Makro açıdan Batı mali sistemi borç esası üzerine kurulmuş olup parayı mal olarak görmektedir. Faiz aracılığıyla zararı ve riski tek bir tarafa yükleyip, sadece kâr eden zararı üstlenmeyen bir sistem ve toplum meydana getirir. İslâmî finans ise yardımlaşma esası üzerine kurulmuş olup parayı sadece değişim aracı konumunda bırakıp zarar ve riski birlikte üstlendiği, herkesin kârdan birlikte yararlandığı, toplumun genel çıkarlarına hizmet eden ve zenginliği yeniden dağıtan, böylelikle sürdürülebilir ve dengeli bir sistem kurmaya çalışır.

Mikro açıdan ise İslâmî finans İslâm'ın ahlaki prensiplerine dayanarak İslâm'daki sözleşme kurallarından faydalanıp borç esası üzerine kurulan Batı kaynaklı finansa yani onun can damarı olan faize, İslâm'ın yasakladığı finansal araçlara yatırım yapmaya karşı çıkıp İslâmî finansın kalbi olan kâr ve zararı birlikte yüklenme, mülkiyet hakkının net oluşu prensipleri üzerinden toplum ve herkesin çıkarlarını ön planda tutup adil ve doğru bir mali sistem kurma çabasıdır.